KAMER

# ﴿٥٤﴾ سُورَةُ الْقَمَرِ

Bu Kamer sûresi, ki « اِقْتَرَبَتِ » dahi denilir Mekkîdir. Hicretten evvel Mekkede iken Peygamberlerden Mekkeliler mu'cize istediler, inşikakı Kamer mu'cizesi gösterildi, kâfirler: bu bir müstemir sihir dediler. Bunun üzerine nâzil oldu.

Âyetleri - Elli beştir.

Kelimeleri - Üç yüz kırk ikidir.

Harfleri - Bin dört yüz on üçtür.

Fasılası - ر harfidir.

Bu sûrenin «Vennecmi» ye münasebeti Necmile Kamerin münasebeti kadar açıktır. O « هٰذَا نَذِيرٌ مِنَ النُّذُرِ الْأُولٰى ۝ اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ » diyerek hıtam buluyor. Bu « اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ » diyerek başlıyor. O evvelki inzarları tafsıl ediyor, bu cihetle «En'âm» dan sonra «A'raf» a, «Fürkan» dan sonra «Şuara» ya, « يٰسٓ » den sonra «Saffat» a benziyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿٢﴾ وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ ﴿٣﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوٓا اَهْوَآءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِنَ الْاَنْبَآءِ مَافِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿

Sh:»4618

﴿٥﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ﴿٦﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلٰى شَيْءٍ نُكُرٍ ﴿٧﴾ خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ

الْاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ ﴿٨﴾ مُهْطِعِينَ اِلَى الدَّاعِ يَقُولُ
الْكَافِرُونَ هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٩﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا
عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿١٠﴾ فَدَعَا رَبَّهٗٓ اَنِّى مَغْلُوبٌ
فَانْتَصِرْ ﴿١١﴾ فَفَتَحْنَآ اَبْوَابَ السَّمَآءِ بِمَآءٍ مُنْهَمِرٍ ﴿١٢﴾
وَفَجَّرْنَا الْاَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَآءُ عَلٰٓى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿١٣﴾
وَحَمَلْنَاهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٤﴾ تَجْرِى بِاَعْيُنِنَا جَزَآءً
لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ﴿١٥﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَآ اٰيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ
﴿١٦﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ
لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٨﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى
وَنُذُرِ ﴿١٩﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِى يَوْمِ نَحْسٍ
مُسْتَمِرٍّ ﴿٢٠﴾ تَنْزِعُ النَّاسَ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ﴿﴾

Sh:»4619

﴿٢١﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ

لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٢٣﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٤﴾
فَقَالُوٓا اَبَشَرًا مِنَّا وَاحِدًا نَتَّبِعُهٗٓ ۙ اِنَّآ اِذًا لَفِى ضَلَالٍ وَسُعُرٍ
﴿٢٥﴾ ءَاُلْقِىَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ
﴿٢٦﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْاَشِرُ ﴿٢٧﴾ اِنَّا مُرْسِلُوا
النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٨﴾ وَنَبِّئْهُمْ اَنَّ الْمَآءَ
قِسْمَةٌۢ بَيْنَهُمْ ۚ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ ﴿٢٩﴾ فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ
فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٣٠﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿٣١﴾ اِنَّآ
اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣٢﴾
وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٣٣﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ
لُوطٍ بِالنُّذُرِ ﴿٣٤﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا اِلَّآ اٰلَ لُوطٍ ؕ
نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ۙ ﴿٣٥﴾ نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَا ؕ كَذٰلِكَ نَجْزِى مَنْ شَكَرَ
﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ
رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهٖ فَطَمَسْنَآ اَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِى وَنُذُرِ﴿﴾

﴿٣٨﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣٩﴾ فَذُوقُوا عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿﴾

Meali Şerifi

Yaklaştı Saat, yarıldı Kamer 1 Hâlâ bir âyet görseler yüz çevirip derler: müstemir bir sihir 2 Yalan dediler, hevâlarına uydular, halbuki her emir müstekır 3 Celâlim hakkı için onlara kıssalardan öyleleri de geldi ki onlarda zecredecek haberler var 4 Bir hikmeti baliga, fakat inzarlar faide vermiyor 5 Sen de onlardan yüz çevir, o gün ki çağırıcı görülmedik müdhiş bir şey'e çağırır 6 Gözleri düşgün düşgün kabirlerden çıkarlar, sanki çıvgın çekirgeler 7 Gibi çağırana koşarak, der ki kâfirler: bu pek zorlu bir gündür 8 Onlardan evvel Nuh kavmı tekzib etti yalancı dediler o kulumuza, mec'nun dediler, çok incittiler 9 O da nihayet rabbına duâ etti, ben dedi, mağlûbum, hemen nusratını ver 10 Bunun üzerine Göğün kapılarını açtık dökülen bir su ile şakır şakır 11 Yeri de fışkırtık kaynaklar halinde, derken su birleşti bir emr üzerine ki olmuştu öyle mukadder 12 Onu ise taşıdık elvahlı ve kenetli bir hamule üzerinde ki akar 13 Nezaretimizle giderdi o

nankörlük edilen zata bir mükâfat olarak 14 Celâlim hakkı için bıraktık ta onu bir âyet olarak, fakat düşünen mi var? 15 Ki nasıl azâbım ve inzarlarım? 16 Şanım namına Kur'anı müyesser de kıldık düşünmek için, fakat düşünen mi var? 17 Tekzib etti de Âd nasıl oldu azâbım ve inzarlarım? 18 çünkü salıverdik üzerlerine müstemirr, nühusetli bir günde bir soğuk rüzgâr ki sarsar 19 İnsanları kökünden devrilen hurma kütükleri gibi yolar 20 Bak nasılmış azâbım ve inzarlarım? 21 Şanım namına

Sh:»4621

Kur'anı müyesser de kıldık düşünmek için, fakat düşünen mi var? 22 Semûd o inzarları tekzib ettiler 23 Şöyle dediler: içimizden bir beşere mi tabi' olacağız? Şübhesiz biz o vakıt şaşkınlık içinde kalır ateşlere yanarız 24 O zikir aramızdan ona mı bırakıyorlar? Belki o bir şimarık yalancıdır 25 İleride bilecekler o şimarık yalancı kimdir? 26 İşte biz onlara bir fitne olmak üzere o Nâkayı (o dişi deveyi) salıyoruz. Onun için gözet onları ve sabırlı ol 27 Hem haber ver onlara ki su aralarında nevbetle taksim ve her su alış huzur iledir 28 Bunun üzerine sahiblerine bağırdılar o da silâha sarıldı da ayaklarını çırptı 29 Fakat bak nasıl oldu azâbım ve inzarlarım 30 Çünkü biz üzerlerine tek bir sayha salıverdik, ağılcı çırpısı gibi kırılıp döküle kaldılar 31 şanım namına Kur'anı müyesser de kıldık düşünmek için, fakat düşünen mi var? 32 Lûtun kavmı

o inzarlara yalan dediler 33 Biz gönderdik üzerlerine taşlar yağdıran, yalnız Lûtun ailesini necata çıkardık bir sehar 34 Tarafımızdan bir ni'met olarak, işte şükredeni böyle karşılarız 35 Celâlim hakkı için satvetimizin şiddetini kendilerine ıhtar da etmiş idi, fakat o ıhtarları cidal ile karşıladılar 36 Ve onun müsafirlerinden kâm almağa kalkıştılar, biz de gözlerini siliverdik de tadın bakalım dedik azâbımı ve inzarlarımı? 37 Ve Celâlim hakkı için bastırıverdi kendilerini bir sabah bir azâbı müstekır 38 Tadın bakalım azâbımı ve inzarlarımı 39 Şanım namına Kur'anı müyesser de kıldık düşünmek için, fakat düşünen mi var? 40

1. ﴿اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ﴾ Saat yaklaştı - mü'minlere sevabın, kâfirlere ıkabın mev'ud olduğu Kıyamet vaktı günden güne yaklaşmaktadır. Hazırlanmak lâzım gelir ﴿وَانْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ ve ay, yarıldı - Peygamberin en parlak mu'cizatından olan inşikakı Kamer mu'cizesi vaki' oldu. Eshab, tabiîn ve müteahhırînden ma'lûm olan müfessirlerin umumu bunun bu mu'cizeyi haber verdiğinde müttefiktir. Haber meşhurdur, Sahabeden bir hayli zevat rivâyet etmişlerdir.

Ezcümle Hazreti Ali, İbni Mes'ud, ibni Abbas Huzeyfe, Enes, Cübeyr ibni Mut'ım, İbni Ömer ve saire gerçi İbni Abbas ve Enes gibi ba'zıları vak'ada bizzat şahid olmamışlardır. İbni Abbas henüz doğmamıştı, Enes de Medînede dört beş yaşlarında bulunuyordu. Fakat âyetin tefsirinde vak'ayı sahih olarak rivâyet eylemişlerdir. İbni Mes'ud, Cübeyr ibni Mut'im ise bizzat şâhid olarak rivâyet edenlerdendir.

Buharîde İbni Mes'udden - 1) Resulullahın devrinde Kamer iki fırkaya inşikak etti, bir fırka dağın fevkında, bir fırka da ardında, Resulullah şâhid olun buyurdu - 2) Kamer inşikak etti, biz Peygamberle beraber idik, iki fırka oldu, bize şâhid olun, şâhid olun buyurdu - İbni Abbastan: Peygamberin zamanında Kamer inşikak etti - Enesten, Mekke ahalisi kendilerine bir âyet gösterilmesini istediler, Peygamber de Kamerin inşikakını gösterdi Kamer iki fırkaya ayrıldı. Müslim, İbni Mes'udden: - 1) Resulullahın ahdinde Kamer iki şıkka inşikak etti, Resulullah şâhid olun buyurdu. - 2) Biz Resulullah ile Minade bulunduğumuz sırada idi, Kamer iki filkaya infilâk etti, bir filka dağın arkasında idi, bir filka da berisinde, Resulullah bize şâhid olun buyurdu - 3) Resulullahın ahdinde Kamer iki filkaya münşakkoldu, bir filkayı dağ setretti, bir filka da dağın üstünde idi, Resulullah « اَللّٰهُمَّ اشْهَدُ » dedi, İbni ebi adiyy hadîsinde « اِشْهَدُوا اِشْهَدُوا » dedi. - Enesten: ehli Mekke Resulullahdan bir âyet göstermesini istediler, o

da «merreteyn» olarak Kamerin inşikakını gösterdi, diğer rivâyette firkateyn. - İbni Abbastan Buharî gibi.

Tirmizî, İbni Mes'udden: biz Resulullah ile beraber Minada idik Kamer iki filkaya inşikak etti, bir filka dağın ötesinde bir filkada birisinde, Resulullah bize «şâhid olun!» dedi, ya'ni « اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ » - Enesten: ehli Mekke Peygamber sallallahü aleyhi vesellemden bir âyet istediler, binaenaleyh Mekkede Kamer iki kerre

Sh:»4623

«merreteyn» inşikak etti. Bunun üzerine « اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ » nâzil oldu.

- İbni Ömerden: Resulullahın ahdinde Kamer yarıldı, Resulullah: şâhid olun buyurdu. - Cübeyr ibni mutimden: Peygamberin ahdinde Kamer inşikak etti hattâ iki fırka oldu, şu dağın üzerinde ve şu dağın üzerinde, bunun üzerine: Muhammed, bizi büyüledi dediler, ba'zıları da eğer bizi büyüledi ise herkesi de büyüleyemez ya dediler.

Şifai şerîfte Ebu huzeyfetel'erhabî rivâyetiyle Hazreti Aliden: Kamer inşikak etti, biz Resulullah ile beraber idik.

Yine Şifada ve müsnedi Ahmedde Esved rivâyetiyle İbni Mes'uddan: hattâ cebeli, Kamerin iki fürcesi arasında gördüm. - Mesruk rivâyetiyle İbni Mes'uddan: Kureyş kâfirleri Ebî kebşenin oğlu size büyü yaptı dediler, içlerinden birisi «eğer Muhammed, Kamere büyü yaptı ise büyüsü bütün ehli Arzı tutacak değil a. Diğer beldeden gelenlere sorun bakalım görmüşler mi? dedi, gelenler oldu, sordular, öyle gördüklerini söylediler. Semerkandînin nakline göre Ebu cehil, bu bir sihirdir, ehli âfaka haber salın gören olmuş mu bakalım dedi, ehli âfak da onu münşakk olarak gördüklerini haber verdiler, yine de « هٰذَا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ » dediler.

İbni cerîr ve İbni Ebî hatim ve Ebu nüaym delâilde Huzeyfeden: Huzeyfe Medayinde bir hutbesinde demiştir ki: «uyanın Allah tealâ « اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ » buyuruyor. Evet Saat cidden yaklaştı ve Peygamberimizin zamanında Kamer hakikaten münşakk oldu, uyanın Dünya fırak i'lân etmektedir, haberiniz olsun ki bugün meydan yarın koşu».

Hâsılı bu babda hadîs, hayli çoktur, bütün bunlar âyetin tefsiri hakkında vârid olmuş rivâyetlerdir. Bilhassa İbni mes'udün ve İbni Abbasın ta'birleri vechile inşikakı Kamer mu'cizesi mazıydır. Netekim ibni

mes'udün

Sh:»4624

diğer bir ifâdesinde beş şey geçmiştir. Duhan, lizam, batşe, kamer, rum. Hazreti Enesin rivâyetinde bir «

مَرَّتَيْنِ » ta'biri vardır. Âlûsînin nakline göre Abd ibni humeyd, Hâkim ve ibni merduye ve Beyhekî ibni

Mes'uddan dahi «

رَاَيْتُ الْقَمَرَ مُنْشَقًا شَقَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ بِمَكَّةَ قَبْلَ مَخْرَجِ النَّبِيِّ

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ = Peygamber çıkmazdan evvel mekkede iken Kameri iki kerre iki

şakka münşakk olarak gördüm» diye rivâyet edilmiştir. Bunun için hâfız Ebûl'fadli ırakî Nazmüssiyerde

inşikakın iki kerre vukuu mücmaün aleyh olduğuna kail olarak «bil'icma' iki kerre münşakk oldu» demiştir.

Hâfız İbni hacer de bunun hakkında demiştir ki: Peygamberin zamanında inşikakın teaddüdüne cezmeden

ulemai hadîsden kimse bilmiyorum. Bil'icma' kaydi merreteyne değil inşikaka müteallık olmalıdır. «

مَرَّتَيْنِ » diyenin muradı da firkateyn demek olsa gerektir. Aliyyül'karî der ki: ibni imamı cevziyye bir

kitabında» merreteynden ba'zı kerre ef'âl, ba'zı kerre a'yan murad olunur, ekseriyya ef'âlde kullanılmakla

beraber « انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلٰى عَهْدِ رَسُولِ اللّٰهِ مَرَّتَيْنِ » hadîsinde olduğu gibi

a'yanda dahi kullanılır ki bu hadîste şıkkayn ve fil'kateyn demektir. Bunu bilmiyenler inşikakı iki zamanda iki def'a olmuş zanneylemişler, halbuki bir kerre olmuştur» diye zikretmiş olduğunu şeyhım Irakîye söyledim cevab vermedi demiştir. Lâkin Alûsî İbni mes'ud rivâyetinde şakkateyn merreteyn denilmiş olması hasebiyle bunun firkateyn ma'nâsına olması yaraşmıyacağını ve binaenaleyh İbni Mes'udün kelâmında merreteyn ru'yetin kaydi olmak muvafık olacağını, ya'ni iki inşikak olmayıp iki kerre bakıp şübhesiz olarak gördüğünü söylemiştir. Bizim ise bunlardan vasıl olduğumuz netice şudur: inşikakı Kamer vak'ası iki değil birdir. Ancak bu inşikak esnasında Ay şimşek çakar gibi sür'atle iki

Sh:»4625

kerre ayrılıp kapanmıştır. Ve iki ayrılış esnasında da dağ ya'ni cebeli Hıra veya cebeli Ebi kubeys aradan görünmüştür.

Âyet « انْشَقَّ الْقَمَرُ » diye tasrih ettiği, haber de böyle meşhur olduğu halde bir iki müfessirin buna mecaz bir ma'nâ verdiği de söylenmiştir. Ebüssüudün nakline göre: Osman ibni Ata babasından: « سَيَنْشَقُّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ = Kıyamet günü münşakkolacak demiş, nesefî gibi ba'zı tefsirlerde bu,

Haseni Basarîye de atfolunmuştur. Gerçi mazıynin mecazen muzarri' ma'nâsına geldiği ve tehakkukuna tenbih için istıkbalin mazıy gibi ifade edildiği mevki'ler Kur'anda hayli çoktur. Lâkin burada böyle bir te'vilin ma'nâsız olacağı gösterilmiştir. Çünkü önündeki « وَاِنْ يَرَوْا » âyeti bunu reddeyler. Fahruddini Razî der ki: müfessirînin hepsi murad, «Kamer münşakkoldu onda inşikak vukua geldi» demek olduğunu söylemişler, haberler de inşikakın hudusuna delâlet etmekte bulunmuştur. Sahîhte haber meşhurdur. Sahabeden bir cemaat rivayet eylemiş ve demişlerdir ki Resulullahdan bir mu'cize olarak inşikak âyeti ayniyle istendi, o da rabbına duâ etti, binaenaleyh şakkeyledi ve geçti. Ba'zı müfessirînin «murad « سَيَنْشَقُّ » demektir, inşikak edecektir» demesi beîddir ve hiç ma'nâsı yoktur. Çünkü onu teslim etmeyip men'eyliyen felsefeci mazıyde de men'eder müstakbelde de, tecviz eden için ise te'vile hacet yoktur. Kamerin yarılması haddi zatında mümkinattandır, haberi sadık ile vukuu haber verilince inanmamağa sebeb yoktur. Mütevatir olan Kur'an onu isbat için en kuvvetli delil iken başkaca tevatür aramağa da hacet yoktur. Haricdeki müverrihlerin ve müneccimlerin farkına varamamasından veya bir husuf gibi telâkki etmesinden dolayı zabt-u kayd etmemiş olmaları vak'ayı inkâra hak veremiyeceği gibi Semavî ecramın hark-u iltiyamı mümkin değildir diyenlerin lakırdılarının da ehemmiyeti yoktur, butlânı sabittir اهـ. Ebu Hayyan der ki « اِنْشَقَّ الْقَمَرُ » kavlinin ma'nâsı Kıyamette münşakkolacaktır zu'munda bulunanın

sözü hilâfına ümmetin icmaı vardır ve onu «

وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ» âyeti reddeder. Çünkü bu

kelâm ancak istenen âyetin zuhurundan sonra münasib olur. Huzeyfe Medaindeki hutbesinde: agâh olunuz ki saat yaklaştı ve Peygamberinizin zamanında Kamer hakikaten münşakkoldu demişken, Hasenin, saat geldiği vakıt nefhai sâniyeden sonra Kamer münşakkolacak demesine iltifat olunamıyacağı gibi «Kamerin inşikakı, ay doğduğu esnada zulmetin yarılmasından ıbarettir, ma'nâ « ظَهَرَ اْلاَمْرُ » demektir, çünkü Arab vâzıh olan şeyde Kameri mesel darb eder netekim zulmetin infilâkından dolayı sabaha felâk tesmiye olunur ve infilâka inşikak ta'bir edilir» diyenin sözüne de iltifat olunmaz. Bunlar bozuk kavillerdir. Eğer müfessirîn zikretmemiş olsalardı yine hiç kale almazdım اهـ. Filhakika iymandan ziyade inkâra heveskâr olanları memnun edecek gibi görünen bu son te'vil büsbütün fâsid bir sefsetadır. Zira her lisanda olduğu gibi Arabda da ay ile aydınlığın mesel olmuş bir münasebeti bulunduğu gizli bir şey değil ve bir şey üzerine ay doğmak vuzuh ve zuhurdan mecaz ve kinaye olabilirse de Ayın yarılmasına karanlığın yarılması mülâhazasile Ayın doğması ma'nâsı vermek, sonra da bundan vuzuh ve zuhur

ma'nâsına intikal ederek ortalığın aydınlandığı ve binaenaleyh Kıyametin yaklaştığı ma'nâsını anlamak pek aykırı bir düşünce olur. Evet sabahleyin zulmetin yarılmasına fecr ve felâk ve infilâk denilir, çünkü sabah demek o zulmetin yarılışı ve açılışı demektir. Fakat ondan dolayı Güneşin doğmasına inşikakı Şems denilemiyeceği gibi ayın doğmasına da inşikakı Kamer denilemez. Mecazda sema' şart değildir diye birisinin böyle bir mecaz düşünebileceği farz edilirse her halde Kuranı böyle aykırı ma'nâlardan tenzih etmek lâzım gelir. Ihtara hacet yoktur ki Kıyametin yaklaşmasına yaraşan ma'nâ ayın doğması ile ortalığın aydınlanması değil, ayın yarılması

Sh:»4627

ve ecramı Semaviyyenin dahi yıkılabileceğinin anlaşılmasıdır. Ve bu haysiyyetledir ki inşikakı Kamer mu'cizesi saatin zamanda yakınlığından ziyade akla yakınlığını göstermiştir. Bu münasebetle şunu da söyliyelim: Haseni Basrî ile Ataya atf edilen ma'nâda bir sui tefehhüm olmuştur. Onlar, Kamerin Kıyamette inşikak edeceğini söylemekle geçmiş olan inşikakı Kamer vak'asını inkâr edivermiş gibi farz edilmiştir. Halbuki hakikat öyle değildir. Onlar âyette sarih ve haberde meşhur olan mazıydeki inşikakı inkâr etmiş değil, âyetin diğer bir delâletini tavzıh ve tefsir eylemişler, vaki' olan inşikakı Kamer mu'cizesinden ileride

Kamerin büsbütün yarılıp Kıyametin kopacağı ma'nâsını anlamak lüzumunu ıhtar etmişlerdir. Zira Saat yaklaştı ve Kamer yarıldı denilince şübhe yok ki Kamerin yarılması Kıyamet alâmetlerinden olduğu anlaşılıyor. Fakat Peygamberin zamanında yarılmış olmakla olduğu gibi kalacakmıdır? Yoksa bu yarılışından ileride saati geldiği zaman « وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ » mantukunca hepsinde sirri fenânın zuhura geleceğini anlatmak içinmi bu âyet sevk olunmuştur. İşte Hasen ve Ata « سَيَنْشَقُّ فِى الْقِيَامَةِ » demekle bu sevkı göstermişlerdir. Bu ma'nâ zannedildiği gibi « انْشَقَّ » mazıysinin muzari' ma'nâsına hamli tarzında bir mecaz ile te'vil değil, mazıy olan inşikakın müstekbeldeki inşikaka bir delâleti ve aynı zamanda « اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ » cümlesinin bir mazmunudur. Bu şöyle demek oluyor: Kamerin inşikakı bir emri vaki'dir, mazıyde vaki' olan bu inşikak, Kamerin ve onun gibi Semavî ecramın dahi yarılıp parçalanabileceğini ve bu suretle âlemdeki her şey hakkında Peygamberin haber verdiği Kıyametin akla yakın olduğunu göstermiştir. Binaenaleyh Müşriklere o saatin hulûlü ile Peygamberin zaferi de uzak değil, yaklaşmaktadır. İşte bizim anladığımıza göre « سَيَنْشَقُّ » denilmesinin ma'nâsı budur. Bu da bütün müfessirlerin anladığı ma'nânın müfadından başka bir şey değildir. Yoksa Hasen ile Ata

inşikakı Kamer mu'cizesinin vukuundan haberdar olmamış veya rivayetleri reddetmiş veya âyetin sıyakından gaflet ederek mazıy ma'nâsını nefeylemiş demek için hiç bir delil yoktur. Ancak istikbaldeki inşikakı tasrihan söylemişlerdir.

Felsefe bakımından mes'elenin münakaşası Ilmi kelâm mes'elesidir. Fahruddini Razî demişti ki felsefeci mazıyi de istıkbali de men'eder. Esas i'tibariyle mu'cizatı tesavvur edemiyenlere karşı ilk yapılacak iş Kur'anın bir çok yerlerinde yapıldığı vechile hilkatteki acaibata nazarı dıkkati celbetmektir. Bunun için evvelâ burada İbni Sînanın ba'zı sözlerini hikâye edelim:

İbni Sîna İşaratın nihayetinde « اَسْرَارِ ايَّاتٌ » namiyle mu'cizat ve keramat gibi havarık ve garaibden bahseden « نَمَطٌ عَاشِرٌ » de nefsi insanînin fevkal'adelikle alâkadar olan ba'zı hususıyyatına, hey'et ve kuvasına, ırfanına ve hakka nisbetine dair işaretlerinden sonra şu tenbihleri yapar da der ki; belki sana arifînden adeti kalbediyor gibi gelen bir takım haberler vasıl olur sen de hemen tekzibe kalkışırsın, meselâ denilir ki bir arif nâs için istiska etti de yağmur yağdı, yâhud istişfa etti de şifa buldular, yâhud aleyhlerine duâ etti de zelzeleye tutulup yere geçtiler, yâhud diğer bir suretle helâk

edildiler yâhud lehlerine dua etti de üzerlerinden vebayı, öleti, seyli, tufanı bertaraf etti. Yâhud ba'zısına yırtıcı hayvanlar boyun eğdi, yâhud ba'zısından kuş kaçmadı ve daha bunlar gibi sarihan mümteni' tarikında tutulmıyacak şeyler işittiğin zaman birdenbire inkâra kalkışma da tevakkuf et acele eyleme. Çünkü tabiatın esrarında bu gibilerin de esbabı vardır. Belki ben sana ba'zılarını da hikâye ederim.

Sh:»4629

Tabiat âleminde umuri gaybiyye üç mebde'den münbeis olur. Birisi zikredilen hey'eti nefsiyye, ikincisi unsurî cisimlerin havassı ki mıknatisin kendine hass olan kuvvet ile demiri cezbi gibi. Üçüncüsü Semâvî kuvvetler ki onlarla ecsamı arzıyyenin vaz'ıyyetlerine göre emzicei mahsusaları beyninde yâhud onlarla nüfusi Arzıyyenin vaz'ıyyetlerine göre emzicei mahsusaları beyninde bir münasebet bir takım asarı garîbenin hudusünü istitba' eder. Sihır evvelki kısım kabîlindendir. Belki mu'cizeler ve kerametler ve neyrencat ikinci kısım kabîlinden, tılsımlar üçüncü kısım kabîlindendir. Sakın ukalâlığın ve avamdan farkın münkirlikle her şeyden sıyrılıp çıkmak olmasın, o bir boş beyinlilik, hafiflik ve acizdir. Sabit olan bir şey'i anlıyamadığından dolayı tekzib etmekteki hımbıllık, delili olmıyan bir şey'i tasdık edivermendeki hımbıllıktan aşağı değildir. Kulağına iriştirilen haberin garabeti seni iz'ac etse bile onun muhal olduğuna bürhanın

olmadıkça tevakkuf ipine sarıl, savab olan o gibileri kaim bürhanın bulunmadıkça imkân buk'asına salmaktır. İyi bil ki tabiatte nice acâib ve kuvayı aliyei fa'ale ile kuvayı sâfilei münfeilenin ictimaatında nice garaib vardır. Birader! sana hak kaymağından yayık döğdüm ve lâtîf kelimeler içinde hikmet lokmalarıyle ziyafet çektim. Sen o gibi cahillerden, mübtezellerden, görgüsü ve mümaresesi yok, safası koku arkasında dolaşmak olan kimselerden yâhud şu feylesofluk taslıyanların mülhidlerinden ve sinek gibi bulaşık mızmızlarından sakın! اهـ.

Böyle duâ ile zelzele olabilmesini ve kuleranın kalkabilmesini bile tabiat esrarında mümteni' görmiyen İbni Sîna teessüf olunur ki Ilmi tabiî namına nazariyyesinde yanlış bir fikre zahib olmuş, Sema ve ecramı Semaviyyeyi tab'ında hareketi müstakîme mebdei bir meyil bulunmıyan ve lemsi kabil olmıyan sırf ibdaî ve gayri unsurî cismi basit halinde vazederek mülâhaza etmiş ve «tab'ında



hareketi müstakîme mebdei bulunmıyan bir cismin ise hark-u iltiyam şanından olamıyacağını» iyzah eyliyerek bu kübrâ ile o mevzuadan şu neticeyi almış: cirmi muhît ve muhaddidi cihat olan ve kendisinde

yalnız meyli müstedîr mebdei bulunan cismi Semâ kabili hark değildir, yırtılmayı kabul etmez demiş, bunu böyle müberhen gibi göstermiştir. Ve bu suretle onun kevn-ü fesadi kabil olmadığını, tekvînî değil, ibdaî bir cevher olduğunu da söylemiş, sonra kevakibin, hâmilleri olan eflâkin gayrı ecram olduklarını, bununla beraber anasırdan tekevvün etmiyen cevheri mübda' cinsinden bulunduklarını ve çünkü zikri geçen mevzuaya mebniy gayri mütekevvin olan ecsama, mütekevvin olan ecsamın yabancı bir şey gibi tahallül edemiyeceğini ve binaenaleyh Şems-ü Kamer ve bütün kevakibin de basît olmaları lüzumunu müsbet gibi göstermiş ve kabili levn, mübsar olmakla beraber melmus olmadıklarını da ilâve eylemiştir. Hasılı Semâ ve eflâk sanki bu'di mücerred gibi koparılması mülâhaza edilemiyecek sâde bir imtidad suretinde şeffaf ve basît bir cimri muhît, kevakib de bir zıya gibi görünen ve fakat dokunulması ve bölünmesi kabil olmıyan gayrı unsurî ecramı basitai ibdaıyye telâkkı edilerek ya heyülalarının başkalığından yâhud heyülâ tabiatı umûmiyyetle kabili infisal olduğu halde sureti cismiyyelerinin tabiatından naşi Semâ ve ecramı Semâviyyenin hark-u iltiyamı tab'an mümteni' olduğu felsefece Ilmi tabiîde müberhen gibi addolunmakla zamanlarının fenni namına bu felsefe ardında gidenler Kamerin tab'ına nazaran şakkını imkânsız zanneylemişlerdir.

Lâkin hakikatte bu, bürhan ile isbat edilmiş değil, söylediğimiz gibi tab'ında hareketi müstekımeye

mebde' olabilecek bir meyil bulunmadığını teslim eden bir mevzu'aya istinad ettirilmiştir ki bu mevzuanın kevakibe ta'miminde eski Betlimyos heyeti nazariyyelerinin

Sh:»4631

te'siri olmuştur. Haydi bu'di mücerred gibi hiç vezn-ü sıkleti olmadığından dolayı harekete asla meyli olmayan basit vahidi muttasıl sâde bir imtidad «Etendu» suretinde bir cisim tasavvur olunsun, fakat, her hangi bir cisimde hareketi müstedîre mebdei olan meyl kabul edildikten sonrâ onda hareketi müstekıme mebdei olan meylin imtinaını iddia eden bir mevzua bize bir tenakuz gibi gelir, çünkü müstekîm veya müstedîr olmak hareket mefhumunun zatîsi değil, arazîsidir. Birinin caiz olabildiği bir yerde diğeri de caiz olabilir. Mani' de muktezî gibi başkaca mülâhaza edilmek lâzım gelir.

Burada Müttekellimînin münakaşalarını tafsıl edecek değiliz ancak şunu da söyliyelim ki bu Feylesofların kevakibi hamilleri olan feleklerle beraber hareket ettirebilmek için ecsamı gayrı unsuriyyeden saymaları da doğru değildir. Onlar da Arz gibi ecsamı unsuriyyeden mürekkeb ve binaenaleyh kevn-ü fesadı kabildirler. Zamanımızın fennî ve felsefî telâkkîleri de böyledir. Hattâ bu gün kabul edilmekte bulunan nazariyyata göre

Arz Şemsten ayrılmış olduğu gibi Kamer de Arzdan ayrılmıştır. Buna göre de «وَانْشَقَّ الْقَمَرُ» mazîde olmuş bir vakıa olarak sadıktır. Felsefeci isterse âyete bu ma'nâyı verebilir. Fakat bu ma'nâyı verirken gerek şakkı Kamer mu'cizesini ve gerek Kıyamet zuhuriyle ileride Kamerin yarılabileceğini gayri mümkin saymağa hakkı olmadığını da i'tiraf etmek lâzım gelir.

Bu günkü fen, Kameri bir cismi esîrî farz etmediği gibi yarılabilmek kabiliyyetini de inkâr etmez. Ancak yarılması için tatbikı lâzım gelen kuvveti veya kudreti ta'yin edebilmek bir mes'ele teşkil eder. Yoksa gerek dahılinden bir infilâk ve gerek haricinden bir cereyan, bir mevce, bir müsademe farzıyle parçalanması tesavvur olunabileceği gibi bir nevi' elâstikıyyet veya tazyık farziyle açılıp kapanmasını tesavvur etmek de mümkindir. Burada mevzuı

Sh:»4632

bahs olan müessir ise Allah tealânın kudret ve iradesidir. «مَاكَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَاْتِىَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ» dir. Sûrei «Ra'd» da şedîdülkuvanın ta'limiyle istivadan sonra kabe kavseyni ev ednâ tedellîsinde ru'yeti âyât ile tecelli eden

kurbi ılmî ve şuhudî sûrei «Kamer» de kurbi iradî ile tecelli etmiş ve Resulullahın talebi üzerine şakkı Kamere iradei ilâhiyenin teallüku zâhir oluvermiştir.

Şeyh Muhyiddîni Arabî Fütuhatının üç yüz otuzuncu babında Hazreti Muhammediyeden menzili Kameri ma'rifet hakkında berzahî bir ifade ile şöyle der: Allah seni tarafından ruh ile te'yid buyursun bil ki: Kamer, hilâl denilen ile Bedir denilen arasında nurun ziyade ve noksanı halinde bir benzahî makamdır. Görülünce ay diye sesler yükseldiği için hilâl denilmiştir. Görenin gözünde nurun zatına umumu halinde de bedir denilir. Kamer için bu iki huküm mabeyninden başka bir menzil kalmamıştır. Ancak onunla gözler arasına hail olan şuaı Şems tahtinde gözlerin idrakinden istitarındaki bedriyyetine mihâk denilir. O vakıt o Güneşe gelen yüzünden tıbkı bize doğru olduğu zamanki bedir halindedir. Güneşin zâhir olmadığı yüzünden de mihakdır. Bu iki makamın arasında da bir yüzünden nur zâhir olduğu kadar da diğer yüzünden eksilir ve bir yüzünden eksildiği kadar da diğer yüzünden nur ile zâhir olur. Bu ise kavsi felekînin ı'vicacındandır. Demek ki o hem daima bedir, hem daima mahmuk olur durur. Bu da Allah tealânın arif billâh olanlara bildirmeyi irade buyurduğu bir sirr içindir. Onlara bilfiil bu meseli darb buyurduğu bir sirr içindir. Onlara bilfiil bu meseli darb buyurmuştur ki bundan ıbret alarak onun ma nusıbe lehine intikal etsinler. Ya'ni suret üzere vücudu ve zâhir olduğu meratabin tefsirine göre ahvalinin tegayyürü hasebiyle ondan insanı kâmili

tanımak ve ma'rifetullaha irmek gayesine geçsinler. Allah tealâ «وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ» buyurdu, ne bedir ne de hilâl tesmiye etmedi, çünkü bu iki halde onun bir,

Sh:»4633

ikiden başka menzili yoktur. Menazil ta'biri ancak Kamer hakkında sadık olur. Tedânî ve tedellî dereceleri Kamerindir. Hazreti gaybe duhulde ve hazreti şehadete hurucda ziyade ve noksanı almak onundur. Sonra Allah tealâ onu ihsanı kâmilin sureti ilâhiyye ile zuhuru için inşikak ile tavsıf etti ve onun zuhuru o suretin şakkı oldu, onun için o suretin zuhuru, Kamerin iki filka üzere inşikakının zuhuru gibi iki emr üzerinedir. Sahabîden haberde vârid oldu ki Resulullahın ahdi üzerine Kamer inşikak etti. Arabdan bir taife onun sıdkına kendileri için bir âyet olmasını istemişlerdi onun üzerine inşikak etti de Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem hâzır bulunanlara şâhid olun dedi. Allah tealâ da «اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ» buyurdu. Fakat sual vakı' olan inşikakımı murad etti? Kestirilemiyor maamafih âyetten zâhir olan odur. Çünkü inşikakı şu kavl ile ta'kıb buyurmuştur. «وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ» fil'vakı' onu gördükleri vakıt onlar öyle dediler. Ve onun için Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem hâzır bulunanlara şâhid olun dedi,

çünkü onların vukuunu istedikleri vukua geldi. Bununla beraber onlarca olan ancak zâhir olandır, o vakı' nefsel'emirde mi yoksa nazırın nazarında mı? Bu lâzım olmaz. Çünkü o ihtimal ancak onun nefsel'emirde gözlere zâhir olan gibi olduğunu haber verdiği zaman muhbirin kavliyle mürtefi' olacaktır. Halbuki muhbirin kavli mahalli niza' o (ya'ni sihir diyenlerin noktai nazarları bu, zâhirî bir gösterişten ilerisine inanmıyorlar) ve istedikleri vakı' olduğu zaman kendilerinden zuhura gelen ı'tirazın kendilerinden zuhura gelmemesini suallerinde şart da koşmamışlardı, binaenaleyh Peygamber sallâllahü aleyhi veselleme sual vakı' olandan ziyadesi de lâzım gelmez (ya'ni

Sh:»4634

mu'cizeyi gösterdikten sonra ilcaî bir surette inandırmak Peygamberin vazifesi değildir. Hattâ suallerinde şart etselerdi yine lâzım gelmezdi, çünkü ilcaî âyet, hikmeti bi'sete münafîdir, yoksa ba'zı rivâyetlerde varid olduğu vechile Kamer şakkedildiği surette iyman edeceklerini va'detmekle ı'tiraz etmemeği teahhüd de etmişlerdi, fakat hislerine, görüşlerine inanmadılar âfaktan habere havale ettiler) sonra âfaktan insanlar geldi, o gece Kamerin inşikakını haber veriyorlardı onun için de Allah tealâ « سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ » dediklerini hikâye buyurdu, sonra da Allah « كُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ » buyurdu, o emir olduğu gibi oldu,

hasılı: Kamer berzahıyyül'mertebe olmasa idi ne ihlâl ve ibdarı ne de mahk-u israrı kabul etmezdi. Demek ki sihri müstemir dahi « كُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ » hukmünde dahildir. İşte bu, hakka bir şikak ve aynî ılimde bir cehildir. « ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ » buyurulandır ki bir ılim olarak tesbit eylemiştir. اهـ. Şeyhin bu sözlerinden ba'zıları, yanlış bir fikre zahib olmuş, inşikakı Kamer mu'cîzesi hakkında «Kamerin nefsel'emirde yarılmış olması lâzım olmayıp bakanların gözlerine öyle gösterilmiş olması kâfi olduğunu söylemiş» zannetmişlerdir. Halbuki böyle demek Şeyhi sihir diyenlerin sözlerine iştirâk etmiş farzetmektir. Bu ise Şeyhin kâ'bina yakışmaz. Zamanımızda basılan en güzel eserlerden «maddiyyun mezhebinin ızmihlâli» nam kitabında Bay İsmail Fenni mu'cizata dair yazdığı şayanı istifade ma'lûmat sırasında Şeyhin bu sözlerine temass ederek şöyle bir mutaleada bulunmuştur:

«Şeyhi ekber, inşikakı Kamerin nâzırın nazarında vukuu ıhtımali mürfeti' olmadığını beyan ediyor. Şu halde ona göre bu mu'cizenin yalnız enzarı nasta vuku' bulmuş olması da muhtemildir. Vâkıa buna karşı o halde Müşriklerin ana sihir demekte haklı olmaları lâzım gelir denilerek i'tiraz edilebilirse de bu i'tiraza cevab vermek mümkindir. Denilebilir ki inşikakı Kamerin yalnız enzarı nasda

vukuu anın bir mu'cizei hakikiyye olmasına mani' değildir. Çünkü buna müşâbih bir sihrin vukuu ne görülmüş ne de işidilmiştir. Sahirlerin ba'zı hayalât gösterdikleri mervî ise de bu hayalâtı öyle ecrami Semâviyeye kadar teşmil eden ve bilfiil mevcud Kameri bulunduğu halin gayride gösteren bir sahir, kimse işitmemiştir ilh...»

Böyle bir cevab hiç de doğru olmaz. İ'tiraf etmek lâzım gelir ki gerek kavilde olsun gerek fiilde olmamış bir şeyi olmuş gibi göstermek büyük bir hüner de addedilse vakıa mutabık olmıyan bir yalan, bir aldanış mahiyyetinden çıkmış olmaz. Makamı nübüvvetin kuvvei kudsiyesi öyle şaibelerden tenzih edilmek ıktıza eder. Sihir diyenlerin muradı da onun vaki'de olmayıp sade gözlere bir gösterişten ıbaret olduğunu iddia etmekten başka bir şey değildir Şeyhin anlattığı da budur. O, kelâmının bütün cereyanında inşikakı Kameri bir vak'a olarak anlatmıştır: Bununla beraber onlarca olan ancak zâhir olandır. O vaki', nefsel'emirde mi yoksa nâzırın nazarında mı bu ıhtımal ancak muhbirin kavliyle mürtefi' olacaktır. Muhbirin kavli ise mahalli niza'dır sözünden muradı da sihir diyenlerin noktai nazarlarındaki berzehıyyeti anlatmaktır. Zamirler onlara raci' ve ıhtımal onların kendi hislerindeki şübheleri haberde niza' eden onlardır. «

ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ» de onlar hakkındadır. Onun için Şeyh o sözler arkasından şu ıhtarı

yapar: yine bil ki nazar ve i'tibar, esrar ve envardan zâhir olan ulûmdandır. Nurda basar ve ibsar içindir.

Onun için Allah tealâ bu makamı zikrettiğinde « فَاعْتَبِرُوا يَآ اُولِى الْاَبْصَارِ » buyurdu.

Ya'ni basarın nurıyle idrâk ettiği mubsarat ve ahkâmından size verdiğini basîret

Sh:»4636

gözleriyle idrâk edeceğiniz şuhud veya fikre geçiniz ki şuhudi etemm ve akvadır. Fikir o mertebei ulyadan aşağı olan şuhudu ednadır. İkisi de zahir olandan müstetir ve bâtın olana geçer, bunlar « اٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ » olduğu gibi hem de « اٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ » dür. Müttakiyi Allah ta'lim eder, onun için onun ılmine şekk ve şübhe girmez, mütefekkir ise mahlûkunun kuvvetine bakar, onun için gâh isabet eder gâh hata eder. İsabet ettiği takdirde de yollar muhtelif olduğu için o isabeti ifade eden kuvvet ile kendisine şübhe girmesi de kabil olur. Hasılı müttaki basîret sahibidir. Mütefekkir basar ile basîret arasındadır. Basar ile kalmaz, halis basîrete de varamaz اهـ. Mumaileyh fennî bay da kelâmının sonunda hissi tekvasiyle basîretine sahib olarak şu sağlam hakikatleri ıhtar eder: Muhyiddini Arabî kuddise sirrüh hem ekâbiri ulema ve meşayihten hem de müfessirînden olduğundan kendisinin şakkı Kamer mu'cizesinin nazarlarda vukuunu muhtemil addetmesinde erbabı şükûk tarzı tefekkürlerine muvafık bir

sureti iyzahiye bulabilirler. Lâkin hamdolsun biz onlardan değiliz. Cenabı Allahın her şey'e kadir olduğuna ve kavanini tabiiyye anın « كُنْ » emrinin muktezasından başka bir şey olmadığına ve Kur'anı azîmin mahzı hakikat idiğine iymanımız vardır. Mâdem ki Kur'anda Kamer inşikak etti buyurulmuştur. Ve cumhuri ulema ve müfessirîni kiram bu inşikakın yevmi Kıyamette vuku' bulacağı hakkında Osman ibni Atanın pederinden ettiği rivayeti salifüzzikir eshabı kiramın rivayetleriyle ve bundan başka « وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ » kavli celîlinin delâleti sarihasiyle reddederek inşikakı Kamerin ahdı nebevide mu'cize olarak vukuunu bil'icma' kabul eylemişlerdir. Biz artık bunun nefsel'emirde vukuunu kabul ve tasdik hususunda asla tereddüd etmeyiz ve bunun keyfiyyetini ancak Allah tealâ ve Resulü bilir deriz. Böyle bir hâdisenin her yerde görülmesi lâzım geleceği yolunda iyrad edilmek istenilen



i'tiraz dahi bizce mucibi iştibah ve tereddüd olamaz. Zira Kamerin inşikakını etrafta bulunanlar dahi görmüşler ve gördüklerine şehadet etmişlerdir. Gerçi ufukların tehalüfü, Kamerin sehab ile mestur olması, gece vaktı ekseri nasın meskenleri dahılinde bulunmaları ve herkesin Semayı terassudla meşgul olmaması

gibi esbabdan dolayı bunu bittabi' bütün âlem göremezse de elbette sâir mahallerde dahi görenler olmuştur. Lâkin o devri cehalette hukümferma olan cehalete mebni bu hâdesenin sâhir ve Cin ve Şeytanların ef'aline atfedilerek gayri mazbut kalmış olması muhtemildir. Mu'cizatı kavanini tabiıyye ile te'life çalışmak bunları harikalıktan çıkarıp umurı adiyye sırasına sokmağa kalkışmak demektir. Halbuki akıl bu gibi ümurı fevkattabianın mahiyyetlerini idrâkten âcizdir. Ve anı dairei salâhiyyetinin haricinde kullanmak pek vehım hatalara sebebiyyet verir اهـ. Şerhi Mevakıfta Seyyidi şerif, inşikakı Kamer mu'cizesinin mütevatir olduğunu söylemiştir. İbni Hacibin muhtasar şerhinde Sübkî de bunu ihtiyar ederek der ki: doğrusu inşikakı Kamer mütevatirdir. Kur'anda mensustur. Sahihaynde ve sairede turukı şettadan merviydir. Öyle ki tevatüründe şübhe edilmiyecek haysiyyettedir اهـ. Tevatürü, Kur'anda « اِنْشَقَّ الْقَمَرُ » sarih olmak haysiyyetiyledir. Hadîsler bunun tefsirine müteallık olmak i'tibariyle hey'eti mecmuasına nazaran tevatüri ma'nevî denilebilecek kadar meşhurdur. Bununla beraber icmal Kur'anda mensus ise de tefsir noktai nazarından tevatüründe söz edilmiş bulunduğu için müevvili ve tafsılinin münkiri ikfar olunmaz. Çünkü dinden çıkarmak pek büyük bir iş olduğu için ihtiyat edilmek lâzım gelir.

Evet Saat yaklaştı ve Ay yarıldı da 2. ﴿وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا﴾ hâlâ bir âyet görseler

i'raz ediyorlar. - Olacak olmadan akıllanmıyorlar, akıbeti düşünmüyorlar. Ibret almak istemiyorlar da her gördükleri âyetten yüz çeviriyorlar

Sh:»4638

﴿وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ﴾ ve müstemirr bir sihır diyorlar. - Bu tekabülden anlaşıldığı üzere burada âyet, alâmeti acîbe ya'ni harika ve mu'cize ma'nâsınadır. Bununla beraber şu da bir kaıdedir ki sıyakı şartta nekire, sıyakı nefide gibi amm olur. Binaenaleyh her hangi bir âyet ma'nâsına her türlü âyete şamildir. Ya'ni hiç bir âyeti, hiç bir delili, hiç bir mu'cizeyi nazarı i'tibara almıyorlar da «müstemir bir sihır» deyip geçiyorlar. Bu «müstemirr» kelimesine de bir kaç mânâ verilmiştir. Birisi maruf olduğu üzere yeniden yeniye muttariden cariy ve mütevaliy demektir. Birisi de geçici, ya'ni gelip geçici demektir ki Buharîde bu ma'nâ menkuldür. Bu iki ma'nâ da mürurdan müştaktır. Bir de kuvvet ma'nâsına mirreden müştakk olarak muhkem demek olduğu Ebul'aliye ve Dahhâkten nakledilmiştir. Bu ma'nâ birincinin lâzımı olarak da mülâhaza olunabilir. Sihir ta'birine yakışan gelip geçici ma'nâsına olmaktır. Âyat ve mu'cizatın tevaliy ve teakubüne yakışan da kuvvetli ve mütemadi ma'nâsıdır. Binaenaleyh hepsinin birer vechi vardır. Yukarıda geçtiği üzere Kamerin inşikakını gördükleri vakıt Ebu Kebşenin oğlunun sihri, bakalım etraftan gelecek

yolculara soralım dediler, gelenler de gördüklerini söyleyince sihri müstemir dediler diye rivayet olunduğuna göre kuvvetli ve ittıradlı ma'nâsı kasd edilmiş olmak ıktıza eder. Halbuki sihır, her ne de olsa bâtıl olacağından böyle demeleri şaşkınlıkla bir nevi' tenakuza düşmüş olduklarını iş'ar eyler 3.

﴿وَكَذَّبُوا﴾ ve tekzib ettiler - Peygamberi ve getirdiği haberleri ve gösterdiği âyetleri ve mu'cizeleri yalana nisbet edip inkâr eylediler. Fakat bir şey bildiklerinden, bir delîle istinad ettiklerinden değil de

﴿وَاتَّبَعُوٓا اَهْوَآءَ هُمْ﴾ hevalarına uydular - keyflerine, sırf nefislerinin meyillerine tâbi' olarak tekzib



ettiler. Vakı'de hakkın muktezasını hisaba almadılar ﴿وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ﴾ halbuki her emir müstekırr - ya'ni Peygamberin işi zannettikleri gibi gelip geçici bir şey değildir. Her işi Allah tealânın ılm-ü takdirinde kararını almış ona doğru gitmektedir. Hepsinin varıp karar kılacağı bir gaye ve akıbet vardır ki hakikati o zaman tebeyyün eder. Peygamberin işinin hakıkat ve ulviyyeti ve onların hevalarının mahiyyeti ve şeameti ındi ilâhîde mukarrer olduğu gibi saati gelince belli olacaktır. 4.

﴿وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِنَ الْاَنْبَآءِ مَا﴾ Celâlim hakkı için onlara mühim haberlerden öylesi

de geldi ki - ya'ni geçen ümmetlerin ahvaline veya Âhırete müteallık haberlerden Kur'anda öyle mühim haberler de geldi ki ﴿فِيهِ مُزْدَجَرٌ﴾ onda zecredecek, vaz geçirecek tehdid, sakındıracak öğüd, yâhud, sakınılması lâzım gelen acı akıbetler var -

MÜZDECER, masdarı mîmî de ismi mekân da olabilir 5. ﴿حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ﴾ bir hikmeti baliga -

HİKMETİ BALİĞA, ihkâmın ve gayeye isabetin en yüksek derecesine irmiş hikmet demek olup «ma» dan veya «müzdecer» den bedel, yâhud mahzuf bir mübtedanın haberidir. Ya'ni bir hikmeti baliğa olan zecirler ve haberlerle Kur'an geldi. Yâhud bunların hepsi, cereyanı halin böyle olması bir hikmeti baliğadır. ﴿فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ﴾ demek ki o inzarlar faide vermiyor. 6. ﴿فَتَوَلَّ عَنْهُمْ﴾ o halde sen de onlardan - o hevaları peşinde giden münkirlerden yüz çevir, boş yere mücadele ile uğraşma da yaklaşmakta olan saate bak. ﴿يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ﴾ o gün ki da'vetçi da'vet edecek - bu

gün yaklaşmakta olduğu zikrolunan saati bir beyandır. Bu yevm mukadder zikre müteallık olabilirse de aşağıdaki « يَخْرُجُونَ » a müteallık olması daha muvafıktır. Kıyamet günü onlardan yüz çevir, şefaat etme ma'nâsına « فَتَوَلَّ » ye teallûkunu tecviz edenler dahi olmuş ise de secavendde bu ihtimali kesmek için « عَنْهُمْ » üzerine vakfı lâzım işareti mim konmuştur. Kavli meşhur da'vetçi İsrafildir. Diğer bir Melek olduğu da söylenmiştir. Ebüssüud buradaki da'vet « كُنْ فَيَكُونُ » daki emir kabîlinden olmak da caiz olur, diyor. Bu surette çağıran Allah tealâ olmuş olur. Ya'ni o çağırıcı « اِلٰى شَيْءٍ نُكُرٍ » münker, ya'ni misli görülmedik müdhiş bir şeye - hisaba veya haşir veya haşr için neşre, çâğıracağı gün 7. ﴿خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ﴾ gözleri huşu' içinde -hâilenin dehşetinden gözler korku ve saygı ile düşgün bir halde ﴿يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ﴾ kabirlerden çıkacaklar ﴿كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ﴾ sanki ceradı münteşir gibi - çıvgın çekirgeler gibi intişar ile 8. ﴿مُهْطِعِينَ اِلَى الدَّاعِ﴾ o çağıran da'vetciye yelerek fırlıyacaklar ﴿يَقُولُ الْكَافِرُونَ﴾ diyecek ki o kâfirler ﴿هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ﴾ bu çok zorlu bir gün. - Bundan mü'minler için öyle olmıyacağı anlaşılır.

9. ﴿كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ﴾ Onlardan evvel Nuhun kavmı tekzib etti - ya'ni o tekzib

denilen fi'li ya Muhammed senin kavmından evvel Nuh kavmı yaptı, Allahın Peygamber gönderdiğine inanmadı ﴿فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا﴾ öyle ki o kulumuza yalan isnad ettiler ﴿وَقَالُوا مَجْنُونٌ﴾ ve mecnun dediler ﴿وَازْدُجِرَ﴾ hem de zecredildi - tebliğden men'edilmek için

Sh:»4641

çok azarlandı, incidildi, eziyet olundu « ﴿لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ﴾ » diye vaz geçmezse recm-ü i'dam ile tehdid olunuyordu 10. ﴿فَدَعَا رَبَّهُ﴾ o da rabbına dua etti: ﴿أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ﴾ şöyle ki: ben mağlûbum artık öcünü al 11. ﴿فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ﴾ bizde dökülen bir su ile Semanın kapılarını açtık - cumhurun Beyanına göre su ile Semanın kapılarını açmak ta'biri bir istiarei temsilîyyedir, Bulutlardan suyun kesretle boşanışı kuvvetli bir seyl ile Semanın kapıları açılıp gök kubbenin yarılması manzarasına teşbih olunmuştur. 12. ﴿وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا﴾ Arzı da kaynaklar halinde coşturduk ﴿فَالْتَقَى الْمَاءُ﴾ derken su birleşti - « اَلْمَآءَانِ » mâân = iki su

denilmeyip müfred olarak « اَلْمَآءُ » buyurulması esas itibariyle ikisinin bir su olduğuna işaret olsa gerektir. Müfessirîn ifradın vechinde diyorlar ki iki suyun iltikası mücaveret tarikıyle değil, ihtılât ve ittihad suretiyle olduğunu tahkık içindir. ﴿عَلٰٓى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَۚ﴾ Ezelde takdir olunmuş bir emre binaen ki indirilen suyun çıkarılan kadar olması kanunudur. Yâhud ezelde kader kılınmış bir emr üzerine ki bu da Nuh kavmının tufan ile helâki işidir. 13. ﴿وَحَمَلْنَاهُ﴾ onu ise yükledik ﴿عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍۙ﴾ elvahlı ve düsürlü bir şey'e bindirdik - elvah, levhın cem'idir. LEVH her neden olursa olsun tahta gibi yassı şey'e denir. DÜSÜR, disarın cem'idir, disar, eğser, yâhud geminin tahtalarını yekdiğerine bağladıkları rabıta, kened, perçin veya halat. Zatielvah ve düsürden murad gemidir. Bir nevi' ta'rif için sıfat isim makamına ikame olunmuştur. Ya'ni bir takım elvahın birbirlerine sureti mahsusada kenedlenmesiyle yapılmış olan gemiye



bindirdik 14. ﴿تَجْرِى بِاَعْيُنِنَاۚ﴾ o elvahlı şey bizim nezaretimiz altında akıyordu - « وَهِىَ تَجْرِى بِهِمْ فِى مَوْجٍ كَالْجِبَالِ » mucebince dağlar gibi dalgaların içinde Allahın görüp gözetmesiyle doğrudan doğru muhafazası tahtinde akıp gidiyordu.

﴿جَزَآءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ﴾ o küfredilmiş, kadri bilinmeyip nankörlükle karşılanmış olan zata,

ya'ni Nuha mükâfat için - ki onu tekzib edenler gark olurken o böyle hıfzı ilâhîde mahfuz bulunuyordu. 15. ﴿وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَآ اٰيَةً﴾ şanım hakkıçin onu, ya'ni gemiyi bir âyet olarak bıraktık da - burada Hazreti Nuhun gemisinin enkazı Cudî dağında kaldı, hattâ bu ümmetin evaili onu gördü diye Katadeden rivayet vardır. Lâkin murad aynen o geminin kalmış olması değil, mutlaka gemi cinsinin onu hatırlatacak bir muhtıra olduğunu söylemek olması daha ziyade melhuzdur. Çünkü bunda ıbret ve tezekkür sahası daha geniş daha umumî ve binaenaleyh şu ıtabın faidesi daha bariz olur. ﴿فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ fakat hani düşünen -MÜDDEKİR, aslı zikirden iftial babından « مُذْتَكِرٍ » dir. Müzdecerde olduğu gibi, ta, dala kalbolunmuş, sonra da zal dalda idgam edilmiştir. Mütezekkir gibi düşünen demektir. Her gemiyi gören veya duyan düşünmek lâzım gelirken düşünenmi var? 16. ﴿فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ﴾ ki nasılmış azâbım ve inzarlarım? - Bu istifham tehvil ve ta'cib ile tedhiş içindir. 17. ﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ﴾ şanım namına Kur'anı da müyesser kıldık, kolaylaştırdık, yâhud kolaylıkla ihsan eyledik ﴿لِلذِّكْرِ﴾ düşünülmek için ﴿فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ fakat hani düşünen? - İşbu « وَلَقَدْ يَسَّرْنَا » âyeti

bu sûrenin bir terci' âyetidir ki her kıssanın akıbinde « ﴿وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِنَ الْاَنْبَآءِ مَافِيهِ مُزْدَجَرٌ﴾ » mazmununu hatırlatmak için tekrar edilmiş ve bu suretle her birinin müstekıl olarak o izdicar ve iddikârı, ya'ni düşünüp ıbret almayı iycab ettiği anlatılmıştır.

18. ﴿كَذَّبَتْ عَادٌ﴾ Âd tekzib etti - kıssanın istıklâline tenbih için atıf yapılmamıştır. ﴿فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ﴾ tekzib etti de azâbım ve inzarların nasıl oldu? - Bu istifham evvelki gibi tehvil için değil, söylenecek söze dikkat ve ısgayı celb içindir. 19. ﴿اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا﴾ Çünkü biz onların üzerine bir sarsar rüzgârı gönderdik - SARSAR, soğuk veya gürültülü bir fırtına ﴿فِى يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ﴾ bir uğursuz gününde - ki nuhuset ve şeameti onların helâkleriyle hitam bulmadı da Kıyamete kadar berzahta da muazzeb kaldılar, ba'zı Nücumcuların zannettiği gibi o nuhuset zatîsi değil, herkes ve her şey için uğursuz değil, onlar hakkında öyle oldu 20. ﴿تَنْزِعُ النَّاسَ﴾ o insanları yuluyordu - çekip koparıp alıyordu ﴿كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ﴾ sanki dibinden kopmuş hurma kütükleri imişler - Âd, iri bedenli bir kavm oldukları için başları kopup kopup devrildikçe bu teşbihe mâsadak oluyorlardı 21. ﴿فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ﴾ o halde nasılmış azâbım ve

inzarlarım? - Bu istifham da tehvil ve ta'cib içindir 22. ﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ﴾ şanım namına Kur'anı da müyesser kıldık ﴿لِلذِّكْرِ﴾ düşünmek için ﴿فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ fakat hani düşünen.

Sh:»4644

23. ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ﴾ Semud, nezirleri tekzib etti - burada nüzür, inzar ve va'z ma'nâsına nezîrin cem'ı olabileceği gibi münzir, ya'ni Peygamberler ma'nâsına da olabilir. Fahri Razî burada şöyle bir mutaleada bulunup demiştir ki Allah tealâ bu sûrede beş kıssa zikretmiş ve mütevassıt kıssanın zikrini etemmi vech üzere yapmıştır. Çünkü Salih aleyhisselâmın hali Muhammed sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerinin haline daha çok benzer yar, Çünkü onun getirdiği mu'cize sair Peygamberlerin getirdikleri mu'cizelerden daha acibdir. Gerçi Isâ aleyhisselâm ölüyü diriltmiştir lâkin ölü, hayata mahall idi, demek o Allahın izniyle hayatı kabil olan bir mahalde isbat etmişti, Musâ aleyhisselâmın da asâsı ejderha oldu, demek Allah tealâ bir haşebede hayat isbat eyledi. Lâkin haşeb nebattır. Nebatta da hayvanınkine müşabih bir nemâ kuvveti vardır. Bu obirinden daha acibdir. Salih aleyhisselâmın yedinde zâhir olan ise taştan deve çıkmasıdır. Halbuki taş cemaddır, hayata da mahal değildir, nemaya da mahal değildir. Demek

ki bu daha acibdır. Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem ise hepsinden daha acibini getirdi ki Semavî bir cirimde tesarruftur. Müşrik diyordu ki: Semaya kimse iremez. Onun şakk-u harkına imkân yoktur. Arzıyyat, maddeleri müşterek ecsam olup her biri diğerinin suretini kabul edebilirse de Semavat onu kabul etmez diyorlardı. Bu suretle Hazreti Peygamberin getirdiği mu'cize Salih aleyhisselâmın en acib olan mu'cizesinden de daha acib ve daha beliğ ve daim olmuştur. اهـ.

24. ﴿فَقَالُوٓا۟ أَبَشَرًا مِّنَّا وَٰحِدًا﴾ Tekzib ettiler de dediler ki: â! bizden bir beşere, bir kişiye mi ﴿نَّتَّبِعُهُۥٓ﴾ tâbi' olacağız? - Evvelâ, « أَبَشَرًا » demekle bir beşere tâbi' olmayı kabul etmek istemiyorlar, Melek istiyorlar gibi görünüyor, sonra « مِّنَّا »

Sh:»4645

bizden demekle kendilerinden ve kendi içlerinden olan bir beşere tâbi' olmak istemediklerini anlatmış oluyorlar. Bunun mefhumı muhalifi kendi içlerinden olmayıp da hariclerinden bir beşer olsa tâbi' olabileceklerini iş'ar eder ki bu hal, umumiyyetle istıklâle lâyık olmıyan kavımların haleti ruhiyyelerini gösterir, kendi aralarında kıskançlıkla geçimsizlik ederler de bir yabancının başlarına geçmesini

memnuniyyetle telâkkı ederek esarete doğru giderler. Daha sonra da « وَاحِدًا » diyorlar ki kendi içlerinden bir ferde ittibaî kabul etmiyorlar, fakat bir cem'iyyet olsa tâbi' olabileceklerini ifade etmiş bulunuyorlar. Onun için olmalı ki içlerinde: « وَكَانَ فِى الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِ » mantuku vakı' olmuştu. Halbuki hakikatte bir cem'iyyetin teşekkül edebilmesi ve vahidin riyaseti tahtinde vahdet kanununa tâbi'dir. Lâkin onlar kendilerinden bir beşere tebeiyyeti istemiyorlar da diyorlar ki ﴿اِنَّآ اِذًا لَفِى ضَلَالٍ وَسُعُرٍ﴾ her halde biz o vakıt muhakkak bir şaşkınlık ve çılgınlık içinde kalmış oluruz, yâhud o surette yolumuzu gaib etmiş ve ateşler içine düşmüş bulunuruz. Salih aleyhisselâm onlara Allahın emrini dinlemedikleri takdirde dalâl içinde kalıp ateşlere yanacaklarını söylediği için onlar da böyle reddediyorlar. Ya'ni asıl sana uyarsak şaşkınlık etmiş ve ateşlere düşmüş oluruz diyorlar. 25. ﴿ءَاُلْقِىَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا﴾ o zikir ya'ni vahiy ve kitab aramızdan onamı bırakılıyor? - Biz de onun gibi bir ferd, bir beşer değilmiyiz? Yâhud içimizde ondan daha lâyıkı yokmu? ﴿بَلْ هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ﴾ hayır o bir kezzabı aşir - mağrur, şımarık, şımarıklıkla üstümüze çıkmak istiyen bir yalancı, işte bu derece yalan isnadıyle tekzib ettiler 26.

﴿سَيَعْلَمُونَ غَدًا﴾ yarın, ya'ni, azâbı

görecekleri gün bilecekler ﴿مَنِ الْكَذَّابُ الْاَشِرُ﴾ kimmiş o kezzabı eşir - hakka inanmıyan şımarık yalancı 27. ﴿اِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ﴾ çünkü biz onlara fitne için nâkayı salacağız. - NÂKA, dişi deve demektir. Sûrei Şuarada geçtiği üzere « مَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَاْتِ بِاٰيَةٍ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ » diye Salih aleyhisselâmdan âyet, ya'ni nübüvvetine alâmet olacak mu'cize istemeleri üzerine bir kaç Sûrede geçtiği vechile işte size bir naka, bir âyet olmak üzere Allah nakası « هٰذِهِ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَاْكُلْ فِىٓ اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ » denilmişti. Bu nâkanın nereden ve nasıl çıktığı Kur'anda musarrah değildir. Ancak « نَاقَةُ اللّٰهِ » ta'bir olunmuştur. Lâkin haberlerde bir « هَضْبَة » den, ya'ni yalçın kayadan ıbaret bir tepeden çıkarılmış olduğu şayi'dir. Burada bunun çıkarılması değil de irsali, ya'ni bırakın Allahın arzında otlasın diye salınması bir fitne için olduğu beyan buyuruluyor. Bunu çokları imtihan ma'nâsına tefsir etmişler ise de meşhur ma'nâsına hamlini tecviz edenler dahi olmuştur. Razî der ki: burada fitne maf'ulünlehtir, buna göre irsalden maksud fitne olmuş oluyor, lâkin asıl maksud Peygamberi tasdık olmak lâzım gelir. Çünkü bihakkın Salih aleyhisselâmın mu'cizesidir. Şu halde

bunun tefsirinde tahkık nedir? Deriz ki bunda iki vecih vardır. Birisi: mu'cize bir fitnedir. Çünkü onunla müsab olacak kimsenin hali muazzeb olacak kimsenin halinden seçilir. Zira Allah tealâ mu'cize ile mahza Peygamberin sıtkını anlatmış olması hasebiyle küfredenleri ta'zib eyler, bu cihetle mu'cize Peygamberi bir tasdık olması haysiyyetiyle bir ibtilâdır. Zira tasdıkten sonra musaddık ile mükezzib seçilecektir. İkincisi bundan daha incedir. Şöyle ki: nakanın kayadan çıkarılması bir mu'cize, salınması ve aralarında dolaşması ve suyun taksim olunması da bir ibtilâdır. Onun için « اِنَّـا مُخْرِجُوا الـنَّـاقَةِ فِتْنَةً » buyurulmamış « اِنَّـا مُرْسِلُوا الـنَّـاقَةِ فِتْنَةً »

Sh:»4647

buyurulmuştur bir de bunda şöyle bir gizli işaret vardır. Ki Allah tealâ dilediğine hidayet buyurur ve hidayetin yolları vardır: ba'zısı insanın kesb ile medhali olacak bir surette olur, meselâ delil olacak bir şey halkeder ve onda insanın nazar ve tefekkürü o suretle vakı' olur ki ındinde hak, tereccuh eyler de ona tabi' olur. Ba'zan da onu ibtidadan ona ilca eder ve tâ küçüklüğünden onu hatadan sıyanet eyler. İşte Peygamberler eliyle mu'cize ızharı kesb ile ihtidasını dilediğine hidayet kabilindendir. Peygamberlerin kendilerine olan hidayet ise kesbile değil belki kendilerinde gayri kesbî bir takım ılimler halkı iledir. Bu

suretle « اِنَّـا مُرْسِلُوا النَّـاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ » onlara işarettir ve onun için « لَهُمْ »

buyurulmuştur ki ma'nâsı onlar için fitne olabilecek vechile demektir. ﴿فَارْتَقِبْهُمْ﴾ onun için gözet

onları - bak o yüzden nasıl bir mihnet ve azâba düşecekler ﴿وَاصْطَبِرْ﴾ ve sabırlı ol, sana eziyyet

ederlerse azâbı acele etme 28. ﴿وَنَبِّئْهُمْ اَنَّ الْمَآءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ﴾ ve onlara haber

ver ki su, aralarında taksimdir. - Ya'ni naka ile onlar arasında «

لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ » mısdakınca nevbet ile taksimlidir. Bir gün nâka

içer bir gün de onlar su alır ve hayvanlarını sularlar. Yâhud nâkanın gününden maadasında onlar arasında

taksimlidir. ﴿كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ﴾ her şirb, huzur iledir. - Fıkıhda şirb, şefeden eam, ya'ni

hem içmek hem kullanmak ve sulamak hususlarına şamildir. Her şirb, gerek nâkanın şirbi ve gerek halkın

şirbi, yâhud gerek su içimi, gerek süt içimi demektir. Deniliyor ki halk kendi su nevbetlerinde su alıyorlar,

devenin nevbetinde de

Sh:»4648

sütünü sağıb içiyorlardı. Demek ki bu nâkanın bir taraftan külfet bir taraftan ni'met olan acib hususiyyetleri

vardı. Bir kerre su nevbeti bütün halkın su nevbetine muadil bir günü işgal ediyor. Bu suretle onları tazyık

eden bir ibtilâ oluyor. Buna mukabil onlara bir çok süt veriyor. Bu cihetle de hallerine vüs'at veren bir ni'met oluyor. İki halin ikisinde de bir değil, bir çok develerin yerini tutan büyük bir mahlûk olmuş oluyor. Buna nâkatullah denilmesine ve Allahın Arzında bırakılıp salma yayılmasına nazaran alâ hukmi milkillâh muameleye tâbi' olan vakıf veya beytül'mal emvali gibi idare olunmuş bir cins sağmal mala benziyor, Netekim bir de küşeği olduğu nalkediliyor. Allah için hakkı gözetilerek bakıldığı takdirde kendileri için pek büyük bir ni'met olacak olan bu Allah devesi ıktiza ettiği külfet ve meunet ve nizamı kısmet gibi ahkâmı maslahat ile haklarında bir nevi' tazyık ifade eden bir fitne ve ibtilâ olmakla bu kuyud ve mükellefiyyete dayanamadılar. 29. ﴿فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ﴾ derken sahiblerine bağırıştılar. - Şehirlerindeki dokuz çetenin « تِسْعَةُ رِهْطٍ » başı olan ve Semûdün kızılı (Uhaymiri Semûd) denilen Kudar ibni Salife feryad ettiler ﴿فَتَعَاطٰى﴾ o da aldı alacağını - kalktı silâhını veya arkadaşını veya cinayeti mukabilinde alacağını aldı ﴿فَعَقَرَ﴾ da akretti -

AKR, bir hayvanı ayağından biçerek devirip yıkmaktır. Bu suretle deveyi vurdu öldürdü. Deniliyor ki Salih aleyhisselâm, bari köşeğine yetişin dedi, o, dağa kaçmıştı koştular bozulayarak anasının geldiği kayaya girdi yetişemediler. 30. ﴿فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ﴾ fakat arkasından azâbım ve inzarlarım nasıl oldu? - Nasıl acı bir surette tehakuk etti. Salih aleyhisselâm «

﴿فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِى دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ﴾

onun üzerine üç gün yurdunuzda yaşayın, işte o,

Sh:»4649

yalan çıkmıyacak bir va'd» diye tebliğ etti. Rivayet olunduğu üzere «yarın yüzleriniz sararacak, yarından sonra kızaracak, üçüncü gün kararacak sonra da sabahleyin başınıza azâb gelecek» dedi, derken bu alâmetleri görmeğe başladıklarında Salih aleyhisselâmı da tutup öldürmek istediler, o biemrillâh meıyyetindeki mü'minlerle Filestıne çekilip kurtuldular. Dördüncü günü ki bir pazar günü idi o yerleri azâba getirerek gözleri baka baka titriye titriye bir lâhzada helâk oldular «

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ» 31.

﴿اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً﴾ Zira biz onların üzerlerine bir sayha salıverdik - evlerinin önünde titreşerek bakışıp dururlarken yıldırım çatlar gibi Semâdan bir sayha koptu, yerden de bir recfe ﴿فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ﴾ derhal ağılcı çırpısının kırıntıları gibi kırala kaldılar. - Çoban ağılının etrafına harîm olmak için çekilen çalı çırpının döğülüp çiğnenerek çürümüş olan kırıntıları gibi yâhud çobanın ağılında yaktığı çalı çırpının yanık kırıntıları gibi kırıla kaldılar. Bu teşbihin mazmununda da düşünülecek ma'nâlar vardır. 32. ﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ﴾

Kur'anı da müyesser kıldık düşünmek için ﴿فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ fakat hani düşünen? - düşünüp

de bu mazmunlardan ıbret alacak ve ona göre hareket edecek olan? 33.

﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ﴾ bu kıssanın da muhtelif yerlerde zikri geçti, mücerred

tekrar suretiyle değil, her birinde hususî bir noktasına işaret olunarak geçti. 34.

﴿اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ﴾ Onun için biz üzerlerine salıverdik: ﴿حَاصِبًا﴾ çakıl, taş

yağdıran Melek



yâhud rüzgâr: - üzerlerine siccilden istif edilmiş taşlar yağdırıyordu. ﴿اِلَّآ اٰلَ لُوطٍ﴾ Ancak

Lûtun iyman eden mensubları müstesna - ki karısı haric olmak üzere ailesinden bir kaç kişi idi.

﴿نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ﴾ Onları bir sehar vakti, ya'ni sabaha yakın kurtardık. Selâmete çıkardık. 35.

﴿كَذٰلِكَ نَجْزِى مَنْ شَكَرَ﴾ İşte biz, iyman-ü itaatla ni'metimize, şükreden kimseleri

böyle karşılarız, böyle mükâfatlandırırız. 36. ﴿وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا﴾ Halbuki celâlim

hakkıyçin Lût ötekileri, ya'ni kavmını inzar etmiş tutuşumuzun dehşetini kendilerine haber de vermiş idi.

﴿فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ﴾ Fakat onlar o inzarları şekk-ü cidal ile karşıladılar. 37.

﴿وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهٖ﴾ kasem ile söylerim ki o gelen müsafirlerinden dolayı

mutalebede bulundular - müsafirlerinden murad almak, fücur etmek için gidip geldiler. Tazyik etmek istediler ki müsafirleri Hazreti İbrahimin müsafirleri olan Resuller idi. ﴿فَطَمَسْنَآ اَعْيُنَهُمْ﴾ Onun üzerine biz de gözlerini siliverdik - ya'ni yüzlerinde eseri bile kalmıyacak vechile silme kör ettik, eve girdikleri halde hiç bir şey göremez oldular, nereden çıkacaklarını bile bilemediler de Hazreti Lût tuttu çıkardı ﴿فَذُوقُوا عَذَابِى وَنُذُرِ﴾ bu suretle haydin azâbımı inzarlarımı dadın dedik 38. ﴿وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً﴾ celâlim hakkiçin sabahleyin erkenden de onları bastırdı ﴿عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ﴾ müstekır, ya'ni üzerlerinde

Sh:»4651

kararını bulmuş defolunmaz, yâhud onları karargâhları olan Cehenneme götürene kadar devam eden bir azâb 39. ﴿فَذُوقُوا عَذَابِى وَنُذُرِ﴾ haydi şimdi azâbımı ve inzarlarımı dadın bakalım - ya'ni böyle denerek bastırdı, yâhud bu ifade onların istihkaklarını beyan için temsilî bir hitabdır. Bunlar zevklarına düşkün oldukları için cezalarında da « فَذُوقُوا » ile tehekküm yapılmıştır. Bunlar gibi inzarları tekzib eden muasır kâfirler hakkında da buyuruluyor ki 40. ﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ şanım namına Kur'anı da

müyesser kıldık düşünmek için, fakat hani düşünen?.

Beşinci kıssa:

﴿٤١﴾ وَلَقَدْ جَآءَ اٰلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُۚ ﴿٤٢﴾ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كُلِّهَا فَاَخَذْنَاهُمْ اَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ﴿﴾

Meali Şerifi

Şanım hakkiçin ali Fir'avne de geldi inzar edici Peygamberler 41 Âyetlerimizin hepsini tekzib ettiler biz de onları öyle bir tutuşla alıverdik ki muktedir bir azîze öyle yaraşır 42

Bu kıssalardan hıssaya gelince;

﴿٤٣﴾ اَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ اُولٰٓئِكُمْ اَمْ لَكُمْ بَرَآءَةٌ فِى الزُّبُرِ
﴿٤٤﴾ اَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ﴿٤٥﴾ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ
وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٦﴾ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَدْهٰى وَاَمَرُّ
﴿٤٧﴾ اِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِى ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٨﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ
فِى النَّارِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٩﴾ اِنَّا كُلَّ شَىْءٍ
خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٥٠﴾ وَمَآ اَمْرُنَآ اِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ
﴿٥١﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَآ اَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ
شَىْءٍ فَعَلُوهُ فِى الزُّبُرِ ﴿٥٣﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ
﴿٥٤﴾ اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٥﴾ فِى مَقْعَدِ صِدْقٍ
عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ﴿﴾

Meali Şerifi

Sizin kâfirleriniz onlardan hayırlımı? Yoksa sizin için kitablarda bir berâetmi var? 43 Yoksa biz yardımlaşır bir cem'iyyetiz mi diyorlar? 44 Her halde o cem'iyyet bozulacak ve arkalarını dönüp gidecekler 45 Daha doğrusu onların asıl mev'ıdi saattir ve o saat daha acı ve daha belâ ve bedterdir 46 Muhakkak ki

mücrimler şaşkınlık ve çılgınlıklar içindedirler 47 O gün ki yüzleri üstü ateşte sürüklenecekler tadın ne imiş diye messi Sakar 48 Haberiniz olsun ki biz her şey'i bir kaderle yaratmışızdır 49 Emrimiz de başka değil birdir, bir lemhi basar gibidir 50

Sh:»4653

Celâlim hakkiyçin emsalinizi hep helâk da ettik fakat hani düşünen? 51 Bununla beraber işledikleri her şey defterlerdedir 52 Ve küçük büyük hepsi satra geçmiştir 53 Şübhesiz müttekıler Cennetlerde nur içinde 54 Sadakat meclisinde, kudretine nihayet olmıyan bir şehinşahın huzurı kibriyasında 55

43. ﴿اَكُفَّارُكُمْ﴾ Sizin kâfirleriniz - hıtab, ehli Mekkeye, dolayısiyle Araba, dolayısiyle karni ehîr insanlarınadır. Ey bu zaman insanları! sizin gâvurlarınız ﴿خَيْرٌ مِنْ اُولٰٓئِكُمْ﴾ onlardan hayırlı mı? - Ya'ni kavmi Nuhtan Fir'avne kadar helâkleri zikrolunan kâfirlerden daha mı kuvvetli yâhud Allahın azâbından kurtulmak için daha mı yararlıklı? ﴿اَمْ لَكُمْ بَرَآءَةٌ فِى الزُّبُرِ﴾ Yoksa sizin için kitablarda bir berâet mi var? - Ya'ni âhir zaman insanları ne kadar küfr-ü ısyan ederlerse etsinler indallah ceza ve mes'uliyyetleri yoktur diye beraetinize dair kütübi semaviyyede bir sarahat mı var? 44. ﴿اَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ﴾ Yoksa biz yardımlaşır muntazam bir cem'iyyetiz,

öcümüzü alır kendimizi kurtarırız mı diyorlar? - Bu, kuruni ehîre insanlarında cem'iyyet ve medeniyyet vasıtalarının çoğalacağına ve onunla iftihar olunacağına delâlet eder. Lâkin 45. ﴿سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ﴾ O cem'iyyet muhakkak bozulacak ve arkalarını dönecekler - İbni Ebi Hâtim, ve Evsatta Taberanî ve İbni Merduye Ebu Hüreyreden şöyle rivayet etmişlerdir: Dedi ki: « سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ » kavlini Allah tealâ Peygamberine Bedir gününden evvel Mekkede iken indirildi ve Ömer ibni hattab radıyallahü anh şöyle dedi: Ya Resulâllah hangi cem'iyyet bozulacak dedim, vaktâ ki Bedir günü oldu ve Kureyş bozuldu, Resulullaha baktım



arkalarından kılıcı çekmiş, « سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ » diyordu. Bu suretle bu ayetin Bedir günü için bir mu'cize olduğu anlaşıldı 46. ﴿بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ﴾ daha doğrusu saat onların asıl mev'idleri - ya'ni o hezimet onların tam ukubetleri değil bir mukaddimedir. Asıl mi'adları azablarının va'dolunduğu zaman saattır. ﴿وَالسَّاعَةُ اَدْهٰى﴾ O saat ise daha büyük dâhiye -Dâhiye, kurtulmak çaresi olmıyan belâ ve musıbet ﴿وَاَمَرُّ﴾ ve daha acı, daha bedter 47. ﴿اِنَّ الْمُجْرِمِينَ﴾ Şübhe yok ki mücrimler - gerek evvelkiler gerek sonrakiler

içinde - yâhud çılgınlıklar, delilikler içindedirler. 48.

﴿يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِى النَّارِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ﴾ O yüzleri üstü Cehennem ateşi içinde sürüklenecekleri gün - denecek ﴿ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ﴾ tatın bakalım messi sekarı - bir ismi, de sekar olan Cehennemin dokunuşu, ohşayışı ne imiş? Nasılmış?

SEKAR, سَقَرَ ، صَقَرَ gibi güneş çalmak denilen yakıştır ki rengi değiştiriverir. Sekar, bu ma'nadan me'huz olarak Cehenneme alem yapılmıştır ki alemiyyet ve te'nis ile gayri münsarıftır. Ucme deyenler de olmuştur. Surei müddessirde «

مَآ اَدْرٰيكَ مَا سَقَرُ ، لَا تُبْقِى وَلَا تَذَرُ ، لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ ، عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ

» diye ta'rif olunmuştur. 49. ﴿اِنَّا كُلَّ شَىْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ çünkü biz her şey'i bir kader ile halk etmişizdir. - Her şey'in vukuundan evvel ezelde ilmi ilâhîde mukadder olan bir kaderi, ya'ni haysiyyeti ilmiyyesi vardır ki kazasının cereyanı, fi'len yaradılışı o kadere göre vakı' olur. Onu başkası istediği gibi icab ve ta'yin (determine) edemez. Onun

için mücrim, kendi keyf ve iradesine göre cürmün mahiyyet ve mukadderatını değiştiremez. Kaderde akıbeti bedbahtlık, mes'uliyyet, mahkûmiyyet ile Cehenneme götürmek olan cürm-ü meası sevab ve saadet vesîlesi yapılamaz. Onun için mücrimler mücrim oldukları haysiyyetten dalâl ve nîran içindedirler.

KADER, abdin iradei cüz'iyyesine münafi de değildir. Çünkü ihtiyarî fıillerin vukuu için iradei cüz'iyye dahi kader cümlesindendir. O halk ve fi'lin nasıl olduğuna ya'ni kaderin kaza ile icrasına gelince 50. ﴿وَمَآ اَمْرُنَآ﴾ bizim emrimiz de - Ya'ni işimiz yâhud her hangi bir şeyi halk için buyurultumuz da - başka değil ﴿اِلَّا وَاحِدَةٌ﴾ ancak birdir - Bir kelimeden veya bir lemhadan ibarettir ﴿كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ﴾ basarlar bir lemha gibi - gözle seri' bir bakış lahzası, ya'ni bur şuur ânı gibi ki « اِنَّمَآ اَمْرُهٗٓ اِذَآ اَرَادَ شَيْئًا اَنْ يَقُولَ لَهٗ كُنْ فَيَكُونُ » buyurulduğu üzere bir «kün» emrinden ibarettir. Hakikatte ılleti tamme bu kün emridir. Illet, vakı' olunca ma'lûl de hemen olur. Onun için o cem'iyyetler nasıl bozulacak, o saat nasıl olacak, mücrimler o mukadderata nasıl sürüklenecek diye tereddüde mahal de yoktur. «Ol!» deyince hepsi olur. 51. ﴿وَلَقَدْ اَهْلَكْنَآ اَشْيَاعَكُمْ﴾ Hem emsalinizi hep helâk etmişizdir - düşünseniz siz de gitmek üzere bulunduğunuzu anlarsınız ﴿فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾ fakat hani düşünen? - Denebilir ki Dünyadan kötüler de gidiyor, iyiler de, fanîliği ve helâki düşünmekten ne çıkar? Bu gibi mukadder sualleri

halletmek üzere buyuruluyor ki 52. ﴿وَكُلُّ شَىْءٍ فَعَلُوهُ فِى الزُّبُرِ﴾ onunla beraber işledikleri her şey defterlerde yazılı - ya'ni kendileri helâk olup gitmekle beraber iyi ve kötü bütün fiilleri kitablarına, amel defterlerine yazılıdır

Sh:»4656

53. ﴿وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ﴾ hem küçük büyük hepsi satra geçmiştir - demek ki insanın helâktan sonra da bir istıkbali vardır. Ve onun orada hakikatı Dünyada yapdığı fiıllerin hasılasıdır. Hak tealânın ındinde mîzana konacak ancak odur. Ona göre haşr olunacaktır. Helâkinden sonra hakikatin böyle olacağını düşünen bir kimse ise elbette defterini küfr-ü cürm ile kirletmek istemez. Zira 54. ﴿اِنَّ الْمُتَّقِينَ﴾ şübhesiz ki müttekıler - küfr-ü ısyandan korunanlar ﴿فِى جَنَّاتٍ﴾ Cennetlerde ﴿وَنَهَرٍ﴾ ve nur cereyanı içindedir. - Burada neher «nehr» gibi irmak ma'nasına olmak mütebadir görünürse de nehar maddesinden nur ve aydınlık ma'nasına olmak daha lâtîftir. 55. ﴿فِى مَقْعَدِ صِدْقٍ﴾ Mak'adi sıdıkta - sıdık makadı, sıdık meclisi, sadakat sandalyesi. Ya'ni sadıklara mahsus olan ve yalan çıkması, zeval bulması ihtimali olmıyan sabit bir makam ve mevkıde ﴿عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ﴾ gayet ıktidarlı, ya'ni kudretine nihayet olmıyan bir melîkin: pek büyük

mülk sahibi bir şehinşahın huzuri kibriyasında - ki Rahman tealâdır. MELÎK, MUKTEDİR isimlerinde tenvin, azamet içindir. Demişlerdir ki Hak sübhânehu burada ındiyyet ve kurbi ibham ve melîk-ü muktediri tenkir ile irad buyurmakla mülk ve kudretinin künhünü fehimlerin ihata edemiyeceğine ve onun huzuri izzetine yakınlık « مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ » kabîlinden ta'rif ve beyana sığmıyacak gayet büyük bir saadet ve keramet olduğuna işaret buyurmuştur. Âlusî der ki: ba'zı eserlerde varid olduğuna göre duânın müstecab olmasında bu iki ismi celîlin bir şânı vardır. İbni Ebî Şeybe Saıyd ibni Müseyyebden tahric etmiştir: demiş ki mescide girdim sabah oldu zannediyordum, meğerse uzun bir gece varmış, benden başka kimse de yoktu, uyumuşum, arkamdan bir



hareket işittim, korktum, ey kalbi korku dolan, korkma da: « اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ مَلِيكٌ مُقْتَدِرٌ مَا تَشَآءُ مِنْ اَمْرٍ يَكُونُ = Allahım, sen şübhesiz bir meliki muktedirsin, de, sonra da gönlüne ne doğarsa iste» dedi,ondan sonra Allah tealâdan ne istedimse müstecab kıldı. «

اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ مَلِيكٌ مُقْتَدِرٌ مَا تَشَآءُ مِنْ اَمْرٍ يَكُونُ. فَوَفِّقْ لِى

فِيمَا اَنَا بِصَدَدِه وَ اَسْعِدْنِى فِى الدَّارَيْنِ وَ اَعِدْنِى مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَنَجِّنَا مِمَّا نَخَافُ يَا خَفِىَّ اْلاَلْطَافِ وَ صَلَّى اللّٰهُ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ»

"Ey Allah'ım sen kudretli bir meliksin, ne istersen o olur. Şu anda içinde bulunduğum durumda beni başarılı kıl. Dünya ve ahirette bana mutluluk ver. Hayat ve ölüm fitnesinden beni koru ve korktuğumuz şeylerden bizi emin eyle, ey gizli, lütufta bulunan Allah'ım rahmeti seyidimiz Muhammed üzerine, ailesine ve ashabına olsun. Hamd, alemlerin Rabbi Allah'adır."